

Nr 1574

Av herr **Hedlund m. fl.**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 173, om intrång i Stora Sjöfallets nationalpark.

(Lika lydande med motion nr 1356 i Första kammaren)

I Kungl. Maj:ts proposition nr 173 föreslås att riksdagen skall bemyndiga Kungl. Maj:t att medge intrång i Stora Sjöfallets nationalpark för att det skall bli möjligt att reglera sjön Autajaure och bygga Ritsems kraftstation.

Vattenfallsverket har begärt rätt att årsreglera vattnets avrinning ur Autajaure och Sitasjaure mellan dämningssgränserna + 613 m och sänkningsgränsen + 603 m genom att bygga en regleringsdamm vid Autajaures utlopp och avleda vatten i tunnel från Autajaure till Suorvasjöarna vid Ritsem. Regleringen skulle medföra att normalt högvattenstånd i Autajaure höjs med ca 32 m och normalt lågvattenstånd med ca 25 m. I Sitasjaure sänks enligt propositionen medelhögvattennivån med ca 0,5 m och medellågvattennivån med ca 8,5 m. Enligt statens naturvårdsverk är utslagen ännu något kraftigare. Ett markområde om ca 13,5 km² överdäms. Så gott som all vattenframrinning genom Autajaures naturliga utlopp förhindras, varför övre Teusadalen blir utan annan tillrinning än den rent lokala. Teusadalen utgör gränsen mellan Stora Sjöfallets nationalpark och Sjaunja fågel-skyddsområde.

Vattenfallsverket begär vidare rätt att anlägga Ritsems kraftstation för en vattenföring om 240 m³/s. Till kraftstationen, som till största delen förläggs i berg, förs vattnet från Autajaure i en ca 7 km lång tunnel med en effektiv maximifallhöjd av 173 m.

Vad gäller intrånget i Stora Sjöfallets nationalpark avser vattenfallsverket att placera vissa permanenta anläggningar såväl ovan som under jord inom nationalparken, såsom huvuddammen uppströms Suorkejaure, en överbyggnad över ett luckschakt, transformatorer, ställverk, ledningar och vissa vägar. Tåktplatser för material till byggena och deponering av bergmassor kommer att ge varaktiga förändringar av naturen.

Det föreslagna intrånget i Stora Sjöfallets nationalpark betecknas i propositionen som ringa. Ca 2 km² av nationalparken överdäms. Tidigare har nationalparken drabbats av omfattande ingrepp i samband med Suorvareglerna. 183 km² har tagits i anspråk för Suorvamagasinet och 32 km² för Sitasjaures reglering och Vietas kraftstation. Jämfört med tidigare ingrepp är alltså det föreslagna ingreppet inte av större omfattning vad gäller direkt berörd yta inom nationalparken. Däremot kan det ifrågasättas om det är rimligt att inom ett område med national-

parks karaktär ytterligare överdämma 2 km² och uppföra anläggningar som är av inte obetydlig omfattning.

Från botanisk och zoologisk synpunkt mycket värdefulla områden drabbas av regleringen av Autajaure—Sitasjaure. Statens naturvårdsverk framhåller beträffande Autajaureområdet:

De skador som den planerade regleringen av Autajaure skulle medföra är så uppenbara att de här kan behandlas mycket kortfattat.

Regleringen skulle för det första innebära i det närmaste totalt spolerande av sjöbäckens naturvärden, bland vilka särskilt de botaniskt-ekologiska är mycket utpräglade. Omdaningen bleve f. ö. så djupgående att en hittills i det subalpina björkbältet liggande sjö omvandlas till något som står närmare en alpin, karg fjällsjö, ovan skogsgränsen.

Genom att avrinningen mot Satisjaure reduceras till ett minimum skulle för det andra vattensystemet i Teusadalen ned till Petsats i bästa fall förvandlas till en serie spegeldammar med minimal genomrinning. Ingreppen skulle drabba en mycket ofullständigt utforskad fjälldal med starkt utpräglade skönhetsvärden. Den ekologiskt värdefulla sjöserien Sitasjaure—Satisjaure skulle bli slutgiltigt spolerad som naturdokument.

Från turistsynpunkt torde de för ögat uppenbara negativa effekterna i Teusadalen göra området mindre attraktivt, liksom de mycket stora dammanläggningar som planeras vid Autajaures naturliga utlopp, delvis inom nationalparkens område.

Regleringen av Autajaure—Sitasjaure skulle på ett påtagligt sätt beröra rennäringen. Det är samerna från Sörkaitum som drabbas hårdast. Sörkaitums by har tidigare drabbats av stora betesmarksförluster och skador i övrigt till följd av regleringarna av Suorvasjöarna och Satisjaure. Genom dessa regleringar har 7 000—8 000 ha av de kvalitativt bästa renbeteslanden överdämts. En del av dessa områden var också kalvningsland. De företagna regleringarna har gjort att renskötseln måst förskjutas, och tyngdpunkten av Sörkaitums renskötsel under sommarhalvåret har flyttats från Suorvasjöarna norrut. Kalvningen har kommit att lokaliseras främst till området mellan Ritsem och Autajaure med tyngdpunkten förlagd till Autajaurebäckens, där tillgången på lågt belägna och tillgängliga betesmarker är god. Enligt framställning från Sörkaitums sameby är detta område den enda kvarvarande marken inom samebyn som kan sägas vara ett för renarna och deras skötare idealiskt land. Mer än 700 ha av detta betydelsefulla renbetesland skulle översvämmas av Autajaureregleringen. Enligt Sörkaitums sameby blir skadeverkningarna större än vad som direkt motsvaras av den arealmässiga förlusten genom den stora betydelse som detta begränsade kalvningsland har för byns rennäring. Samerna betecknar denna förlust som katastrofal. Ett något så när likvärdigt bete eller likvärdiga kalvningsland finns inte att tillgå på annat håll. Rennäring i området kommer enligt byns representanter att helt omöjliggöras under byggnadstiden. De efter byggnadstiden kvarstående permanenta anläggningarna och dämningarna kan också bli till stort förfång för rennäringen.

Även beträffande fisket gäller att detta genom tidigare beslutade regleringar måst

flyttas. Från Suorvasjöarna, som skadats genom regleringar har man övergått till fiske i Autajaure, Sitasjaure, Suorkejaure och Teusajaure. Genom Autajaureregleringen blir fisket försämrat och inom vissa områden förstört.

En reglering av Autajaure enligt propositionens förslag skulle således orsaka allvarliga ingrepp i naturen inom och utom Stora Sjöfallets nationalpark samt avsevärt försämra möjligheterna att bedriva rennäring i området kring Ritsem och Autajaure.

Genom de regleringar som skett och som pågår i Luleälvs dalgång har stora naturvärden gått till spillo. Områden inom och utom nationalparken har exploaterats. Samtidigt har exploatering av andra älvar fortgått. De flesta större älvar är i dag utbyggda. Vi har i program deklarerat att återstående outbyggda älvar bör bevaras. Kvar finns i dag Vindelälven, Piteälven, Kalixälven och Torne älv med bitillflöden. Bland tillflödena till Kalixälven finns Kaitumälven.

Vattenfall planerar att reglera Kaitumsjöarna genom en damm i utloppet av Vuolle Kaitumjaure. Överledning av vatten skall ske till Luleälvsystemet genom tunnel till Petsats, varigenom Kaitumälvens vatten skulle komma Satisjauremagasinet och Vietas kraftverk till godo.

Sjaunja fågelskyddsområde skulle beröras av ett sådant ingrepp. Betydande områden skulle sättas under vatten. Vi avser här inte att i detalj gå in på den stora fråga som ett genomförande av Kaitumprojektet utgör. Vi vill dock hänvisa till vad som anförts av statens naturvårdsverk:

För det första bör understrykas det faktum att även ingrepp som i vattenregleringssammanhang betraktas som obetydliga medför en grov och plötslig rubbning av en balans, som avvägs under ett mångtusenårigt skeende. Resultatet blir ett i en mångfald olika avseenden labilt tillstånd och de ekologiska återverkningarna blir därför omöjliga att överblicka och bedöma. Vidare bör märkas att uppgifterna om arealer mark som direkt tages i anspråk genom vattenkraftsutbyggnaden ej på något sätt ger den rätta proportionen på naturskadorna.

Verket framhåller att i första hand förstörs de ekologiskt vitalaste och mest mångfasetterade delarna. Störningarna blir dessutom »systematiska», dvs. får återverkningar på hela den omgivande naturen.

Stora nedströmsverkningar i form av torrläggningar och vattenminskning skulle bli följden i Kaitumälven och Kalixälven.

Ett genomförande av Kaitumprojektet bör därför undvikas. Inga delbeslut bör fattas av statsmakterna som bereder vägen för ett genomförande av Kaitumprojektet. Ett beslut om byggande av Ritsem och reglering av Autajaure skulle vara ett sådant. Även om ett beslut om Ritsemprojektet inte oundgängligen innebär att Kaitumprojektet måste genomföras, bör projekten ses i ett sammanhang.

Genom den i propositionen behandlade Autajaureregleringen skulle vattentillrinningen till Satisjauremagasinet minska avsevärt, eftersom vattnet från Autajaure och Sitasjaure skulle ledas till Suorvasjöarna via Ritsem. Satisjaures nederbördsområde (2 370 km²) reduceras med 1 101 km² (fjällområde som har mycket hög nederbörd) till 1 269 km². Därigenom skulle Satisjaures årsmedelstillrinning minska från 70 m³/s till 27 m³/s.

Satisjaure är reglerad med 19 m amplitud, och magasinvolymen är 1 240 M m³ (miljoner m³). Eftersom det går 31,5 M sekunder per år är tillrinningen ett normalt år $31,5 \times 70 \text{ M m}^3 = 2\,200 \text{ M m}^3$. Om dammen vid Autajaure kommer till stånd blir tillrinningen endast $31,5 \times 27 \text{ M m}^3 = 850 \text{ M m}^3$. Regleringsgraden, dvs. förhållandet mellan vad som är möjligt att magasinera och den normala års-tillrinningen, blir i första fallet $\frac{1\,240}{2\,200} = 0,56$. Man kan således fylla Satisjauremagasinet under rådande förhållanden med 56 % av en normal årsstillrinning. I det andra fallet, med spärrdamm vid Autajaure, blir regleringsgraden i Satisjaure $\frac{1\,240}{850} = 1,46$. Det behövs alltså ungefär 1,5 års normal medeltillrinning för att detta magasin skall bli fyllt. Det blir således ett flerårsmagasin.

Satisjauremagasinet utgör en förutsättning för Vietas kraftstation. Bortfall av en betydande del av Satisjaures tillrinning kan kompenseras genom att Kaitumälvens vatten tillföres Satisjaure. Detta ingår i Vattenfalls planer. Det finns ett klart samband mellan Ritsempjektet och Kaitumprojektet. Vattenfall har också framhållit att genom att Ritsemanläggningen utföres får man möjlighet att utföra den modifierade Kaitumöverledningen.

Det är otillfredsställande att statsmakterna tar ställning till olika utbyggnader av vattenkraft med åtföljande ingrepp i naturen utan att någon samlad redovisning och plan över de olika projekten och deras skadeverkningar görs. Det är nödvändigt att en samlad plan över framtida vattenkraftsutbyggnader snarast presenteras för riksdagen.

Sammanfattningsvis anser vi att ett genomförande av Ritsempjektet skulle medföra omedelbara allvarliga ingrepp i naturen inom och utom Stora Sjöfallets nationalpark. Rennäringen, främst inom Sörkaitums sameby, skulle drabbas mycket hårt. Vidare anser vi det oriktigt att ta ställning till Ritsempjektet då en samlad plan för den fortsatta vattenkraftsutbyggnaden inte presenteras — vare sig för det aktuella området eller för landet i dess helhet. I avvaktan på en samlad plan över återstående vattenkraftsutbyggnader bör propositionen avslås av riksdagen.

Med hänvisning till det anförda hemställes,

att riksdagen avslår propositionen 173.

Stockholm den 24 november 1970

Gunnar Hedlund (cp)

Johannes Antonsson (cp)

Nils G. Hansson (cp)
i Skegrie

Sven Vigelsbo (cp)

Gunnar Larsson (cp)
i Luttra

Thorbjörn Fälldin (cp)

Lars Eliasson (cp)
i Sundborn

S. G. W. Wahlund (cp)

John Eriksson (cp)
i Bäckmora